

Recursos i més:

8a edició, 2a en Edicions del Bullent: novembre de 2025

© 2024 text David Mateo, Sandra Calatayud i Laia Serna
© 2024 il·lustracions Rafa Alonso
© 2024 per la present edició Edicions del Bullent
De la Taronja, 16 - 46210 Picanya ☎ 961 590 883
www.bullent.net • info@bullent.net

Assessorament lingüístic: Carmen Pardo
Rotulació, disseny i maquetació: Rafa Alonso
Edició: Laia Serna

ISBN: 978-84-9904-292-3
Dipòsit legal: V-4441-2024

Imprés a Espanya. Printed in Spain.
Reservats tots els drets. El contingut d'aquesta publicació no pot ser reproduït, ni total ni en part, ni transmés, ni registrat per cap sistema de recuperació informàtic, en cap forma ni per cap mitjà, sense el permís previ, per escrit, dels titulars del copyright.

David Mateo
Sandra Calatayud

Laia Serna
Rafa Alonso

El terror... eixe gènere tan divertit.

Ens agrada passar por. Ens tempta la por. Estimem la por. La portem en la sang des que l'ésser humà va néixer en la caverna i va treure el cap, per primera vegada, a la indòmita nit.

Quines criatures l'habitaven? Quina mena d'éssers podien arrossegar-se entre les ombres de la llar? En les entranyes del bosc? En les cruïlles dels camins?

I el més divertit!

D'on venien aquestes criatures —a les nostres comarques, coneguts com espantacriatures— i quina classe de llegendes protagonitzaven?

Aquestes preguntes ja atribolaven els nostres ancestres, visqueren a la Xina, a Rússia, a Indonèsia o a Istanbul. D'on venien aquests fantasmes, follets i dimonis que es colaven en les nostres llars i es dedicaven a espantar els nostres fills i filles? O, quin era el seu signe de procedència? Eren éssers de llum, criatures de les tenebres, ens sorgits d'algun infern remot?

La tradició oral va donar respostes a moltes d'aquelles preguntes. Els nostres majors, iaïos i iaïes, escoltaven històries d'altres ciutats remotes i les portaven als pobles i llogarets on vivien. Recordem, per exemple, el mite grec de Licaó, rei de l'opulenta ciutat de Licosura. Licaó va acollir un captaire que va acabar convertint-se en el mateix déu Zeus i que va transformar al monarca en llop en donar-li a menjar carn humana. Aquella llegenda recorda a la del nostre Caro, convertit en un ens meitat mussol i meitat gallina per donar a menjar gat per xai a Déu.

Recordem gegants com Tombatossal, símbol de la ciutat de Castelló, o Pegabrams, que va recórrer les muntanyes de la Vall d'Uixó a plaer; els gegants Nelet i Quiqueta, que van acompanyar els festejos de la Fira de Juliol de València. Tots provenen d'altres magnes colossos del nostre passat més remot com Gilgamesh, de la mitologia sumèria, el terrible Polifem, de la mitologia grega, o els gegants de gel de la mitologia nòrdica. D'aquests, al seu torn, van sorgir figures bíbliques com les de Goliat o els nefilims hebreus. A poc a poc, aquestes bèsties que tant espantaven els més menuts van trobar un lloc en els contes. Un exemple ben clar és el del gegant d'«El sastre valent» —relat popular recollit pels germans Grimm—, que fa pensar en el Pegabrams de la Vall d'Uixó. D'altres van trobar el seu lloc en el folklore hispà, com ara Olentzero, el carboner, o Tartalo, un cíclop que llançava pedres entre les muntanyes basques.

Com és ben sabut, els contes i les llegendes volen més ràpid que les àguiles, i totes aquestes històries bíbliques, mitològiques o adaptades a contes van arribar a les nostres comarques i donaren forma als mites valencians, entremesclant-se amb el nostre folklore, els nostres costums i les nostres celebracions religioses o paganes. El mite de Sant Jordi i el drac, protagonista de la Diada de Barcelona i de gran importància a Aragó, prové d'Anglaterra, Bulgària, Etiòpia o Portugal i, al seu torn, té gran calat en localitats espanyoles com Càceres, Santurtzi o Alcoi i Banyeres de Mariola, ja en la nostra terra. Probablement, l'escriptor

Blasco Ibáñez va prendre detalls de la confrontació entre Sant Jordi i el gran saure per a escriure el conte «El Drac del Patriarca», encara que en aquest cas va afegir el detall d'una armadura d'espills.

En els últims temps, les biblioteques de tot el nostre territori han fet un gran esforç per recuperar els monstres locals en la campanya ESPANTA LA POR. És un intent únic i sense precedents per retrobar els mites locals i posar-los a l'abast del gran públic. És necessari que tots aquests éssers s'ordenen i que donen forma al nostre propi bestiari: el bestiari de les criatures mitològiques de València, Alacant i Castelló. Amb aquest fi sorgeix el llibre que teniu a les vostres mans: un exercici de divulgació d'articles il·lustrats obtinguts de gran varietat d'obres i publicacions, l'única pretensió del qual és posar a l'abast dels més menuts el nostre incommensurable patrimoni de monstres i, més important encara, on hem d'anar per trobar-los!

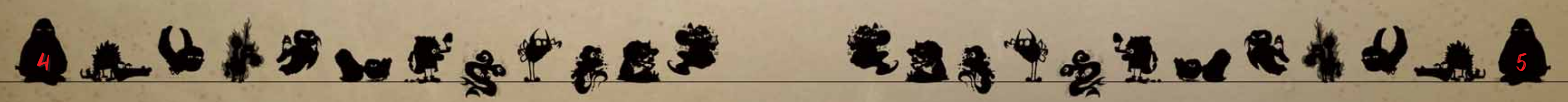
I és que la reivindicació del llegendari valencià ha d'anar més enllà de les dates destacades de Tots Sants o epifanies i celebracions diverses; ha de formar part de la nostra cultura. El terror, la por, la celebració d'allò macabre han de ser un element constant en la nostra vida. No es tracta de competir amb *Halloween*, sinó d'aprendre del poderós l'imaginari nord-americà i tractar d'aplicar-nos la lliçó. De comprendre el bon ús que han donat dels monstres locals a l'escriptura, els guions i la narració anglosaxona, i del meravellós univers que han creat autores i autors dècada rere dècada. Un univers que nosaltres, com a cultura, hem fet nostre i, erròniament o no, hem assimilat.

Ja va sent hora que els nostres espantacriatures sorgeixin del bagul dels monstres oblidats i planten cara a tots aquests éssers arribats de més enllà de les nostres fronteres! Però que no isquen a passejar-se només les vespres de l'u de novembre. No. Cal conviure amb ells tot l'any. Omplim els nostres llibres, els nostres còmics, els nostres curtmétratges i llargmetratges de monstres valencians. La cultura del terror ha d'estar viva els tres-cents seixanta-cinc dies de l'any, perquè els mites es consoliden i siguem més que una simple anècdota que els iaïos conten a netes i nets abans d'anar a dormir.

Visquem la cultura de la por a cada moment. Perquè no oblidem que la por ens agrada, la por ens tempta, la por forma part dels nostres propis gens.

Llarga vida als monstres valencians!

David Mateo, escriptor.

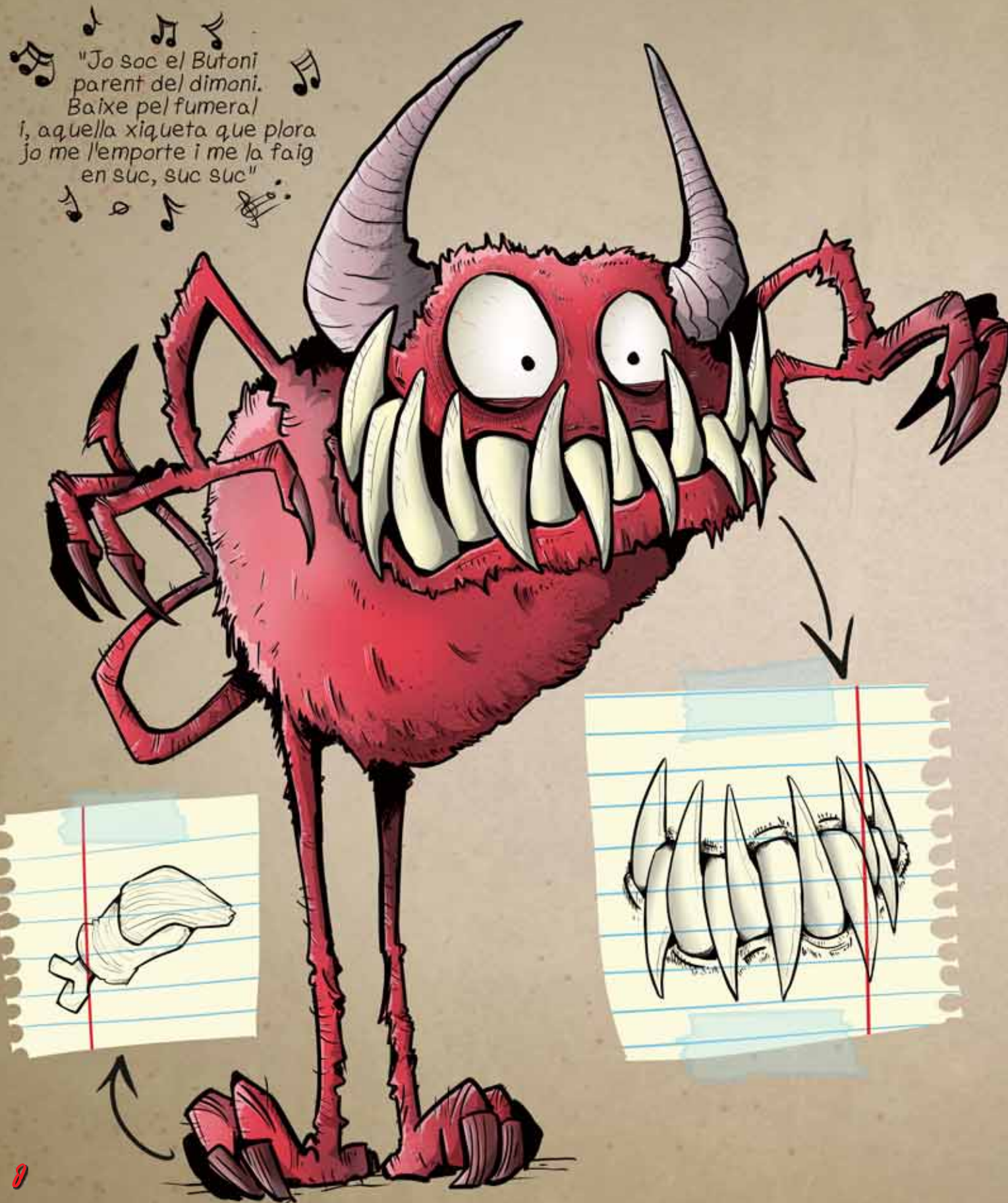

**Comença
l'aventura...**

a caçar monstres!

Bu t oni

QUE VE EL BUTONI I SE TEMPORTARÀ! QUE VE EL BUTONI I SE TEMPORTARÀ!

Aquesta solia ser la frase que pares i mares repetien als menuts en l'Edat Mitjana. El Butoni era com l'Home del Sac o el «coco», encara que en realitat era un parent llunyà d'un dimoni. Això sí, la gent d'aquella època el considerava un dimoni menor que invocaven els majors quan una xiqueta o un xiquet no feia bon dat.

I és que, fins i tot en aquella època, els més brètols planejaven entremaliadures com ara escapar-se a les nits, furtar-li una monedeta al iaio, o estirar-li la cua al gat! Llavors, quan queia la nit, els majors xiuxiuejaven: «Adorm-te ràpid o se t'emportarà el Butoni».

Conten que és una criatura xata, amb un aspecte que en res s'assembla al dels humans. Té dues banyes grans i dretes, la boca plena de dents i uns ulls malignes capaços d'espantar el més valent o valenta. Però hi ha qui diu que el Butoni no és exactament un ésser de l'infern, sinó que s'assembla més a un fantasma, una ànima en pena que es fon amb les ombres i espanta els nens que jauen al llit.

Una vegada, un valent cavaller va veure el Butoni i es va quedar... paralitzat de por! Més tard va assegurar que aquell ésser tenia dues cares, quatre braços, quatre cames i un munt de peus i mans plens d'urpes. Quan va anar a atrapar-lo, el Butoni es va fondre amb la paret i va desaparèixer per sempre.

LA LLEGENDA DELS BUTONIS

El Butoni es va originar a Catalunya, a la comarca de la Terra Alta. Des d'allí va viatjar cap al sud. Si aneu a la recerca d'un butoni, podeu internar-vos a les regions de sis comarques valencianes: l'Horta, la Safor, la Ribera Alta, la Ribera Baixa, el Comtat i el Camp de Morvedre. Aneu amb compte, sobretot en caserius perduts i en velles cases situades prop dels mercats antics! Si el Butoni se vos apareix... pegueu a fugir!

QUÈ VISITEM?

El Butoni prefereix estar envoltat d'horta i de mar. A València, quan anaves per aigua a última hora de la nit, havies de caminar amb els ulls molt oberts... sobretot quan t'apropaves a les séquies i sequiols, o als tancats de la Carrasca.

En el camí del Cabanyal estava la Casa Barreta, on es venien productes de drogueria, vi, oli i espart. En els seus cellers, diuen, s'amagava el Butoni. A banda, el Cementeri era a prop i per allà, com un fúnebre presagi, es veia l'ombra d'aquest espantacriatures.

